

recenzije ■ *recensions* ■ *recensiones*

Stipo KLJAJIĆ, *Utjeha mesijanske nade, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, Franjevački samostana sv. Luke – Jajce, 2018., 216 str.*

Tekstovi ove knjige nastajali su »za potrebe« *Sojetla riječi* i *Vjesnika Franjevačkoga samostana u Jajcu*. Urednicima koji su angažirali fra Stipu Kljajića, sada profesora biblike na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu i Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, bila je nakana da se jednostavnim jezikom primakne Biblija narodu i ljudima otvorena duha. I može se kazati da je cilj postignut. Kljajićeve tekstovi su pitki, jednostavni i sadržajno poticajni. Dobro primjećuje bibličar, prof. D. Runje u predgovoru, da ova knjiga nije tek informativna, nego »otvoreno formativna«, ona želi svoje čitatelje formirati u biblijskoj vjeri. Rekli bismo da je ovo mala zbirka tumačenja, kršćanski midraš na biblijske tekstove, teme i likove, a ponajviše je riječ o Isusu Mesiji.

Knjiga je podijeljena u tri dijela. Prvi dio, *Božja djela u Bibliji*, veliki je uvod, propeutika u Bibliju i biblijsku vjeru. Tu autor piše što je Biblija i što znači Božja riječ, zatim govori o Abrahamu, ocu vjere, o povezanosti Staroga, prvoga i Novoga, drugog saveza. Drugi ili centralni dio knjige, *Slovo o Isusu*, govori o Isusovu identitetu, od tumačenja pripovijesti o rođenju, mesijanskim očekivanjima, prispodobama, odnosu prema neprijatelju, sve do temeljnih Isusovih poruka i glavne

zapovijedi ljubavi. Treći dio knjige, *Smutnje u Markovu evanđelju*, analizira neka teška mjesta u najstarijem evanđelju. Kljajić se, s naročitim nagnućem istraživača osvrće na teška mjesta, i ne samo u Markovu evanđelju, nego uopće, kao što su odnos čuda i vjere, tajna Božje volje i Božje šutnje u patnji.

Nije suvišno pitanje čemu danas još jedna knjiga o Bibliji i vjeri? Kljajić s tradicijom Crkve potvrđuje da je Sveto pismo normativno i za naše vrijeme i da svaka generacija i svaki vjernik iznova treba odgovoriti na stara pitanja, pogotovo na ona dva iz okolice Cezareje Filipove kada Isus pita učenike najprije što kažu ljudi, a zatim što oni kažu tko je on. Važno je iznova učiti kako preko teksta doći do događaja, kako preko teksta osobno stati pred Isusa i uz pomoć teksta životno ga nasljedovati. Ne može se, naime, ne primijetiti da su i u naše vrijeme prisutna različita razumijevanja, čitanja i korištenja Biblije i svetoga teksta. Jedni uopće ne čitaju Pismo, smatraju ga nečim zaostalim, mitološkim, pričama za djecu i babe. Drugi posežu za Pismom da njime protivnicima začepi usta; koriste citate svetoga teksta da njima mlate po »nevjericima«. U korijenu gotovo svih religijskih fanatizma leži skripturalistički fundamentalni-

zam, načelo *sola scriptura* u preuzetnom i isključivom poimanju i tumačenju. Mnogi svake nedjelje slušaju Božju riječ, ali se ponašaju kao da prelaskom crkvenoga praga prestaje vađenje slušane riječi. Na koncu mi katolici i nismo toliko odgajani na Pismu, na evanđelju, koliko na molitvama i pobožnostima. To po sebi nije loše, ali doista manjkavi smo za susret s Bogom, za susretanje s Isusom u njegovoj riječi.

Ima, doduše, u naše vrijeme i onih čitača Biblije, sličnih ljudima koji boluju od nedostatka vitamina, pa da bi povratili vitamine, konzumiraju prekomjernu vitaminsku dozu te se predoziraju. To su oni koji misle da će besprekidnim čitanjem Biblije (»čitanje bez kompromisa«) nadoknaditi propušteno, utažiti glad za vjerom i žeđ za Božjom riječi. Biblija, međutim, o tome Kljajić piše, nije »lagano štivo«. Ona je zbir manjih i većih spisa, vrlo složena žanrovski i tematski, nastajala u rasponu od tisuću godina te je potreban ključ tumačenja da ju se razumije u njezinoj višeslojnosti i polisemičnosti. Pogotovo nije dovoljno učiti Pismo napamet, ako tekst ne vrši promjenu vjerničke prakse.

Kljajić polazi od činjenice da je Biblija ljudska riječ, zapisana ispovijest vjere u Božju objavu i Božji govor. Ona je *knjiga života*. Svi tumači Pisma od početaka do danas sugeriraju kako nije dobro uljuljati se u poznato, nego čitajući Sveto pismo, potrebno je ljudski sazrijevati, sve se više oslobađati ropstva neznanja i zavodljivosti licemjerne preuzetnosti, obraćati se pameću što i znači izraz *metanoia*.

Lakovjernost, lakomislenost, malovjernost dijelom su ishod neznanja u vjeri i nepoznavanja Pisma. Kljajićeva knjiga potvrđuje staru istinu da je knjiga »vjeran prijatelj«, pouzdan oslonac, a pogotovo je Sveto pismo, Božja riječ izvor i rezervoar smisla. Stoga iznova valja saslušati prijatelja, obnovljenim oduševljenjem, sabranošću i studijem.

Specifičnost ove knjige jest u tome što vas njezino čitanje smiruje. To je Kljajićev stil koji čitatelja nenasilno »upliće« u svoj svijet, mirno otvara pitanja i u sabrnosti traži odgovore. Uz to, ova knjiga pokazuje da Biblija nije vlasništvo privilegiranih stručnjaka, pismoznanaca, nego se nudi svim ljudima kao izvor istine, kao prijateljska argumentacija, kao ponuda ostvarenja praktične ljubavi. Autor se ne usteže susresti i s nekim najtežim biblijskim tekstovima, to jest životnim pitanjima, jer zna da sveti tekstovi nisu sredstva zamagljivanja problema, nisu sveta batina da se njome mlati po drugima; nisu ni analgetik kojim bi se privremeno uklonile životne nevolje, traume i psihoze, tjelesne i duhovne bolesti, nego da su tekstovi pomoć za praktično obraćenje. Ako nas Biblija, ako nas evanđelje ne mijenja, ostajemo poput Isusovih farizeja, saduceja i pismoznanaca koji doduše posjeduju ključ znanja, stoje na vratima kraljevstva, ali to znanje ne pretvaraju u život, niti oni ulaze u radost istine niti drugima dopuštaju da se raduju s nađena blaga. Kljajić hoće kazati da nije dovoljno znati, nego znanje treba proizvesti promjenu prakse.

Ova knjiga svjedoči kako uz pomoć svetog teksta doći do obraćenja, do preobrazbenog događaja objave Boga koji je davno opisan, do novoga susreta s Gospodinom. Biblija je živa riječ, aktualna i danas. U ovoj knjizi ima tako živih opisa da se sami počnemo uplitati u događaj, jer Kljajić nas, iako nikada nasilu, ali na njemu svojstven način, nerijetko i djetinje zaigrano, poziva da zajedno s biblijskim likovima, i mi zauzmemo svoje mjesto, svoj stav u pričanom događaju, da i mi izrekemo svoju ispovijest vjere, provjerimo svoje nasljedovanje Isusa Krista. Autor ne dopušta ni sebi ni drugima da se ostane *distancirani narator*, suzdržani interpret, neki sveznajući tumač koji docira ili koji zapljuskuje čitatelja silinom podataka, nego koncentriran na bitno traži da svatko postane odani čitatelj svetoga pisca, sabrani slušatelj pripovjedača i, koliko je god to moguće, dosljedni učenic Učitelja.

Kljajić piše nenametljivo, stil mu je jednostavan, nepretenciozan, jasan i jezgrovit. Poznavatelj je biblijskih jezika, hebrejskog i grčkog, ima uvide u povijest i arheologiju biblijskih mjesta i onoga vremena, ali se tim znanjem ne razmahuje, nego za njim poseže samo gdje zatreba zbog jasnoće i potpunije istine. Autor pokazuje privrženost i ljubav za biblijski tekst. Uživa u istraživanju, ali to čini s mjerom i suzdržano. Njegov avanturistički duh računa na riskantnost puta s tekstom, u konačnici svjestan je da s biblijskim ljudima, Bogom i Isusom Kristom, ulazi u najveće tajne postojanja; pogotovo

kada otkriva *sive zone*, paradoksalna mjesta, tekstualne praznine i smutnje, kada se susreće s Isusom koji skandalizira. On se tih mjesta ne boji, slično kao kad čovjek djetinje/evanđeoske vjere, sa sigurnim osloncem i jasnim ciljem, opskrbljen pouzdanjem u Božju pratnju, kreće na neizvjesni put, svladava prepreke ne strašeći se opasnosti i zapreka, čak i ne misleći toliko na ljudske zlobe, spletke i podmetanja sa strane, nego imajući pred sobom jasan put nasljedovanja evanđelja. Ima doista djetinjega (u smislu kako to evanđelje traži da budemo djeca) u ovom pristupu svetim tekstovima: kao što se dijete ne boji ničega i nikoga ako zna da je njegov otac/majka uz njega, tako se – smatra Kljajić – ulazi u biblijski tekst, u njegove nejasnoće. Autor ustvari smatra da ništa – nijedan problem – ne može biti izvan temeljnih postulata, izvan hermeneutičkog ključa da se dio (jedan tekst) iščitava, razumijeva iz cjeline – da ne može pojedina »sitnica« promijeniti temeljno određenje objave, dakle bezgranične Božje milosti, ljubavi i milosrđa prema ljudima.

Kljajić se ne bavi biblijskim pikanterijama nego središnjim temama. On se ne suočava niti skandalizira nad eventualnim pogrešnim tumačenjima, nego načelima narativne egzegeze (poštujući povijesno-kritičku metodu) naglašava da se sveti tekst tiče slušatelja/čitatelja. Pritom se vodi temeljnim interpretativnim stavovima koje nalazi u Isusovu tumačenju Tore i još više u Isusovim riječima i djelima, u njegovu svjedočenju kakav je Bog i što taj Bog traži od ljudi. Riječ je o

oštroj kritici ohole vjere, kritici samohva-
stanja, licemjernoga razmetanja u vjeri.
Riječ je o zabrani nasilja nad ljudskom slo-
bodom vjere i nevjere, a zagovaranju veli-
čanstvenosti samostalnoga puta. Povrh
svega, riječ je Isusovoj praktičnoj ljubavi,
o osjetljivim očima, učinkovitoj empatiji i
solidarnosti s obespravljenima u društvu
i religijskoj zajednici, s malenima, siro-
mašnima, rubnima. Ustvari, evanđelje ili
Isusovo postupanje ključ je čitanja i tuma-
čenja Pisma.

Naslov ove knjige, *Utjeha mesijan-
ske nade*, uzet je iz drugoga teksta dru-
goga, središnjega dijela knjige. Prvi tekst
istoga dijela nosi naslov *Tko je Isus*, a ovaj,
kakav je Isus Mesija. U njemu se opisuju
težnje izabranoga naroda, osobito mesi-
janski tekstovi proroka Izaije, težnje koje
nisu tek nacionalne nego egzistencijalne,
a što je i Cvita Bojić-Šarić s delikatnošću
uspješno grafički dizajnirala na kori-
cama ove knjige, kao slikovni izraz Iza-
ijine nade da će iz usahla panja Jesejeva
niknuti mladica spasenja, roditi se spasi-
telj. I današnji ljudi čeznu za spasiteljem,
za mesijom, neki kao kraljem i vođom
(politički mesijanizam), neki za mesijom
pravde i socijalnim reformatorom, neki
za mesijom tješiteljem, ozdraviteljem i
psihoterapeutom, mnogi za mesijom kao
svjetskim moralnim autoritetom... Ova
knjiga propituje koga to mi čekamo, ako
čekamo još ikoga? Jer, nisu li naše muke
pa i zablude danas velike, da nam mesija
uopće ne treba, ili mesiju zamjenjujemo
svjetovnim vođama i unizujemo sebičnim
interesima?

Utjeha mesijanske nade knjiga je koja
u svome podtekstu ima nakanu da pro-
slavi Boga koji dolazi kao čovjek, posvuda,
posebno u malenima, da se Isusa iznova
otkrije kao Mesiju koji se dariva na slo-
bodu ljudima kao tako potrebna istina
i milosrđe. Ovo je korisna knjiga za one
koji žele upoznati Sveto pismo, za mlade
i starije. Kljajić nas ovom knjigom poziva
da se distanciramo od svoga predumi-
šljaja i predznanja, da se oslobodimo
predrasuda kako sve znamo u vjeri, da
napustimo svoju tvrdokornost i da iznova
počnemo učiti čitati i slušati Pismo, jer u
kulturi rastresenosti, nesabranosti, nedo-
staje nam koncentrirana slušanja i čitanja
teksta, u konačnici krajnje smo oskudni
razgovorom, slušanjem Boga Isusa Krista,
čiji glas nije tako čujan u mnoštvu moćni-
jih, bučnijih glasova današnjice.

Knjige su priručnici za život. I ova
knjiga može pomoći da iznova počnemo
živjeti jednostavnije u svojim potrebama
i iskrenije s ljudima, i da, onako kako nas
Pismo uči, *mirno sa svojim Bogom hodimo*.
I da se radujemo životu kako to govori
ne samo posljednji tekst, nego cjelokupna
ova knjiga. Utjeha nade koja dolazi od
Mesije ne proizlazi iz lukavstva uma,
niti iz kakva pregrijana pobožnjaštva
niti iz nacionalno zapaljiva srca, nego iz
skromne a pouzdane vjere u Božje obe-
ćanje, iz sigurnosti vjere koja se možda i
ne vidi na vani, ali je nepokolebljiva da je
istina života u nasljedovanju Isusa Krista
– u aktivnoj nadi koja nije bez muke, ali
koja ne razočarava i u onom dugom, bol-
nom i nemoćnom čekanju (»čekanju kao

tvorbi«) da će spasenje zasigurno doći, s onu stranu naših ljudskih računica, jer ga je obećao onaj koji bezgranično ljubi –

Bog, otac svakoga čovjeka, čije obećanje ne vara.

Ivan Šarčević

Stjepan RUSAN, *Utjecaj i značenje kralja Davida u Prvoj knjizi Ljetopisa*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018., 315 str.

Knjiga pod naslovom *Utjecaj i značenje kralja Davida u Prvoj knjizi Ljetopisa*, dr. sc. Stjepana Rusana objavljena je u nakladi Kršćanske sadašnjosti iz Zagreba. Knjiga je opsegom srednje veličine; ima 315 stranica; ima Proslav i Zaključak te osam poglavlja. Na kraju se nalaze i razni popisi koji olakšavaju snalaženje u knjizi: popis kratica biblijskih knjiga, popis ostalih kratica, kazalo autora, kazalo biblijskih imena i mjesta, kazalo biblijskih pojmova te popis brojne literature s područja obrade zadane teme. Tu je također i kratak životopis autora ovog rada.

Inače knjiga predstavlja doktorski rad toga autora. Rad ima svoj motiv i ishodište prije svega u činjenici: 1) da se ta tema na hrvatskom biblijsko-teološkom prostoru nije uopće sustavno obrađivala, 2) autor je pristupio obradi teme komparativno-analitičkom metodom uspoređujući Prvu knjigu Ljetopisa sa slikom kralja Davida u deuteronomističkom djelu, koje ima različite, prije svega teološke, a onda i političke ciljeve u kontekstu drukčijeg vremena, 3) važnost obrađivane teme usko je povezana sa značenjem i utjecajem slike i uloge kralja Davida koju je on neosporno imao kako u starozavjetnoj

teologiji jednako tako i u novozavjetnoj teologiji. Rad je podijeljen na osam dijelova te k tomu još ima Uvod i Zaključak s rezultatima znanstvenog istraživanja zadane teme. U uvodnom dijelu autor je dao osnovne podatke o knjigama Ljetopisa kao izvora za kroničare. Obrađujući te knjige, njihov nastanak, povijesni kontekst, njihova autora i cilj pisanja tih knjiga, Rusan je postavio kontekst i važne parametre za pisanje samog rada. Upravo je iz povijesnog konteksta i vremena u kojem je kroničar živio i djelovao Rusan nastojao oljuštiti i izvući važne premise za postavljenu tezu.

Promatrajući rad u cjelini i ne ulazeći na ovom mjestu u detalje istraživanja, može se ipak utvrditi da je ljetopiscu bilo stalo prikazati što svjetliji lik kralja Davida kao Božjeg izabranika, ali i kao onoga koji osvaja Jeruzalem i priprema mjesto za gradnju hrama Bogu (JHVH). Kako bi što bolje zablistala slika kralja Davida, ljetopisac, kao u nekome »genealoškom predvorju«, prikazuje Davidove prethodnike i na taj način stvara kontrastnu matricu kojom ističe sliku i ulogu kralja Davida u svim njegovim i vojnim, i ljudskim, i vladalačkim, i vjerskim obilježjima.